

Arkadiusz Artyszak¹
Katedra Agronomii
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Warszawa

Zmiany na rynku cukru w Polsce po integracji z UE

Changes in sugar market in Poland after the integration with the EU

Synopsis. Praca przedstawia wybrane efekty zmian na rynku cukru w Polsce po integracji z UE. Produkcja cukru w Polsce od roku 2003/4 do 2009/10 zmniejszyła się o 15,3%, a limity produkcyjne o 7,5%. Integracja Polski z UE i wprowadzenie reformy rynku cukru wymusiło czterokrotne ograniczenie liczby pracujących zakładów. Mimo to odznaczają się one zbyt małą wydajnością przerobu w stosunku do fabryk we Francji i w Niemczech. Reforma rynku cukru spowodowała niewielkie obniżenie cen cukru, ale nie spowodowała potaniaenia słodczy. Zniesienie przez UE ceł na importowany cukier po roku 2014/2015 spowoduje, że jego produkcja z buraków cukrowych w Polsce stanie się nieopłacalna.

Słowa kluczowe: cukier, Unia Europejska.

Abstract. The work is focusing on selected effects of changes in sugar market in Poland after the integration with the EU. Sugar production in Poland between years 2003/4 and 2009/10 was reduced by about 15.3% and production limits by about 7.5%. Integration of Poland with the EU and implementation of the sugar market reform have forced a quadruple reduction in the number of working sugar plants. Yet they are still characterized by a too small processing capacity in relation to factories in France and in Germany. The reform of sugar market has caused small cuts in sugar prices, but it has not resulted in cheaper sweets. Abolishing the custom duties on imported sugar by the EU after year 2014/15 will cause the unprofitability of sugar production from sugar beet in Poland.

Key words: sugar, EU.

Wstęp

Wejście Polski do UE w 2004 r. przyniosło wzrost cen cukru i poprawę sytuacji branży cukrowniczej. Jednak wejście w życie dwa lata później reformy rynku zdecydowanie ją pogorszyło przez ograniczenie produkcji i cen cukru.

Celem pracy jest próba oceny wybranych zmian na rynku cukru w Polsce po integracji z UE na tle innych krajów członkowskich oraz określenie możliwych scenariuszy dalszego rozwoju rynku krajowego.

¹ Dr inż., e-mail: arkadiusz_artyszak@sggw.pl

Metodyka

W pracy wykorzystano dane Comité Européen des Fabricants de Sucre (CEFS) dotyczące wielkości produkcji cukru w ostatnich latach oraz liczby i wielkości cukrowni przerabiających buraki w latach 2003/4-2008/9. Na podstawie Rozporządzeń Rady i Komisji (WE) obliczono zmiany wielkości produkcji i limitów produkcyjnych cukru w sezonie 2009/10 w stosunku do sezonu 2003/4. Wybrano taki przedział czasowy, aby prześledzić zmiany na rynku cukru w porównaniu do ostatniego roku przed integracją z UE większości nowych krajów członkowskich. Przeanalizowano także zmiany liczby cukrowni i wielkości przerobu dobowego cukrowni w poszczególnych krajach członkowskich. Na podstawie danych GUS porównano także zmiany cen cukru i czekolady w Polsce od stycznia 2007 r. do grudnia 2008 r. Wyniki obliczeń podano w tabelach.

Wyniki

Tabela 1. Produkcja cukru białego w UE w latach 2003/04-2009/10 (tys. t)

Table 1. Production of white sugar in EU in 2003 / 04 – 2009 / 10 (thousand t)

Kraj	Rok						
	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7	2007/8	2008/9	2009/10
Austria	386,2	458,1	488,9	407,6	379,4	438,8	381,2
Belgia	1028,6	990,6	925,3	855,6	875,0	724,6	841,3
Bułgaria	b.d.	b.d.	2,1	4,8	b.p.	b.p.	b.p.
Czechy	517,0	558,4	558,9	470,5	353,9	414,6	478,8
Niemcy	3779,4	4334,2	4040,6	3262,2	3905,8	3638,4	4207,5
Dania	491,8	471,2	475,0	375,0	380,0	397,0	445,0
Hiszpania	913,8	1057,0	1083,0	1040,0	711,0	608,0	598,8
Francja	3933,4	4143,3	4140,0	4173,0	4619,9	4024,2	4468,8
Finlandia	136,1	148,4	178,9	129,8	101,0	69,5	87,8
W. Brytania	1368,4	1390,0	1340,9	1157,4	1049,2	1150,0	1300,0
Grecja	205,0	259,3	310,3	196,6	78,4	100,4	171,8
Węgry	252,2	499,4	490,8	348,5	226,4	104,2	107,6
Włochy	899,9	1158,2	1804,4	657,1	700,3	455,0	508,9
Irlandia	209,0	213,2	205,2	b.p.	b.p.	b.p.	b.p.
Litwa	131,5	131,0	126,4	96,6	124,5	64,5	105,6
Łotwa	b.d.	66,5	71,0	43,4	b.p.	b.p.	b.p.
Holandia	1075,0	1034,0	976,1	872,0	907,9	903,7	992,8
Portugalia	59,7	74,4	37,2	25,0	14,2	b.p.	b.p.
Polska	1945,5	2001,4	2054,0	1706,8	1919,5	1366,5	1647,0
Rumunia	b.d.	b.d.	72,0	119,1	80,3	104,7	146,2
Szwecja	416,9	372,4	406,4	314,0	354,0	327,0	402,8
Słowacja	164,9	267,6	237,5	216,9	145,8	108,8	162,0
Słowenia	b.d.	35,2	46,9	43,4	0,0	0,0	b.p.

b.d. – brak danych

b.p. – brak produkcji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CEFS 2009.

Do największych producentów cukru w sezonie 2003/4 należały Francja (3933,4 tys. t), Niemcy (3779,4 tys. t), Polska (1945,5 tys. t) oraz W. Brytania (1368,4 tys. t) (tab. 1). Sześć lat później kolejność była identyczna: Francja (4468,8 tys. t), Niemcy (4207,5 tys. t), Polska (1647,0 tys. t) i W. Brytania (1300 tys. t.). Można zauważyć, że pomimo wejście w życie reformy rynku cukru od 1 lipca 2006 r. najwięksi producenci nie tylko nie ograniczyli, a wręcz zwiększyli produkcję cukru lub przynajmniej utrzymali jak W. Brytania. Wyjątkiem jest niestety tylko Polska. W kilku krajach zaprzestano produkcji cukru: w Bułgarii, Irlandii, Portugalii, na Łotwie i Słowenii.

Tabela 2. Limity produkcji cukru białego w UE w latach 2003/4-2009/10, tys. t/rok

Table 2. Limits for white sugar production in the EU in 2003/4-2009/10, thousand ton/year

Kraj	Rok						
	2003/4*	2004/5*	2005/6*	2006/7	2007/8	2008/9	2009/10
Austria	314,0	314,0	314,0	387,0	405,8	351,0	351,0
Belgia	674,9	674,9	674,9	819,8	862,1	676,2	676,2
Bułgaria	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	4,8	0,0	0,0
Czechy	b.d.	441,2	441,2	454,9	369,9	372,5	372,5
Niemcy	2612,9	2612,9	2612,9	3655,5	3655,5	2898,3	2898,3
Dania	325,0	325,0	325,0	420,7	420,7	372,4	372,4
Hiszpania	957,1	957,1	957,1	903,8	887,2	630,6	498,5
Francja	2506,5	2506,5	2506,5	3552,2	3640,4	2956,8	2956,8
Finlandia	132,8	132,8	132,8	146,1	90,0	81,0	81,0
W. Brytania	1035,1	1035,1	1035,1	1138,6	1221,5	1056,5	1056,5
Grecja	288,6	288,6	288,6	317,5	158,7	158,7	158,7
Węgry	b.d.	400,5	400,5	401,7	298,6	105,4	105,4
Włochy	1310,9	1310,9	1310,9	778,7	753,8	508,4	508,4
Irlandia	181,1	181,1	181,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Litwa	b.d.	103,0	103,0	103,0	103,0	90,3	90,3
Łotwa	b.d.	66,4	66,4	66,5	0,0	0,0	0,0
Holandia	684,1	684,1	684,1	864,6	876,3	804,9	804,9
Portugalia	63,4	63,4	63,4	34,5	15,0	0,0	0,0
Polska	1520,0	1580,0	1580,0	1671,9	1772,5	1405,6	1405,6
Rumunia	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	109,2	104,7	104,7
Szwecja	334,8	334,8	334,8	325,7	325,7	293,2	293,2
Słowacja	b.d.	189,8	189,8	207,4	140,0	112,3	112,3
Słowenia	b.d.	48,2	48,2	53,0	0,0	0,0	0,0

*kwota A, limit A

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rozporządzeń Komisji (WE) [2001; 2006; 2008; 2009].

Można wyraźnie wydzielić kraje, w których produkcja cukru uległa nieznacznemu obniżeniu (do 5%). Do tej grupy należą Austria (-1,7%), Słowacja (-1,8%), Szwecja (-3,4%), W. Brytania (-5,0%), Czechy (-7,4%) Holandia (-7,6%) i Dania (-9,4%). Druga grupa to kraje, gdzie obniżka produkcji wyniosła kilkanaście procent. Należy do niej także Polska (-15,3%). Trzecia grupa to kraje, gdzie zmniejszenie produkcji wyniosło kilkadziesiąt procent: Hiszpania (-34,5%), Finlandia (-35,5%), Włochy (-43,4%) i Węgry (-57,4%). Czwarta to kraje, gdzie zaprzestano produkcji cukru (Bułgarii, Irlandia, Portugalia, Łotwa i Słowenia). Najciekawszą grupę tworzą jednak Francja i Niemcy, które

zwiększyły produkcję cukru. Jest to interesujące dlatego, że reforma rynku cukru miała spowodować ograniczenie produkcji w całej UE aż o 1/3. Dziwi w tej sytuacji wzrost produkcji i to u największych producentów. Można spotkać się z opinią, że plany reformy były przygotowywane wcześniej, ale z ich realizacją poczekano aż do rozszerzenia UE. W ten sposób przeprowadzono reformę głównie kosztem krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Tabela 3. Zmiany produkcji cukru białego i limitów produkcyjnych w UE, różnica rok 2009/10 i rok 2003/4

Table 3. The changes in white sugar production and production limits in the EU between 2009/10 and 2003/4

Kraj	Produkcja		Limit	
	tys. t	%	tys. t	%
Austria	-5,0	-1,7	+37,0	+11,8
Belgia	-187,3	-18,2	+1,3	+0,2
Bułgaria	b.d.	-100,0	b.d.	-100,0
Czechy	-38,2	-7,4	b.d.	b.d.
Niemcy	+428,1	+11,3	+285,4	+10,9
Dania	-46,3	-9,4	+47,4	+14,6
Hiszpania	-315,0	-34,5	+458,6	-47,9
Francja	+535,4	+13,6	+450,3	+18,0
Finlandia	-48,3	-35,5	-51,8	-39,0
W. Brytania	-68,4	-5,0	+21,4	+2,1
Grecja	-33,2	-16,2	-129,9	-45,0
Węgry	-144,6	-57,4	b.d.	b.d.
Włochy	-391,0	-43,4	-802,5	-61,2
Irlandia	-209,0	-100,0	-181,1	-100,0
Litwa	-25,9	-19,7	b.d.	b.d.
Łotwa	b.d.	-100,0	b.d.	-100,0
Holandia	-82,2	-7,6	+120,8	+17,7
Portugalia	-59,7	-100,0	-63,4	-100,0
Polska	-298,5	-15,3	-114,4	-7,5
Rumunia	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Szwecja	-14,1	-3,4	-41,6	-12,4
Słowacja	-2,9	-1,8	b.d.	b.d.
Słowenia	b.d.	-100,0	b.d.	-100,0

Źródło: opracowanie własne.

Interesujące jest prześledzenie zmian w wielkości limitów produkcji cukru w poszczególnych krajach członkowskich UE (tab. 2). W latach 2003/4-2005/6 podano wielkość kwoty A cukru przeznaczonej do pokrycia zapotrzebowania krajowego. Natomiast od sezonu 2006/7 nastąpiło połączenie kwoty A i B. Do momentu wejścia reformy rynku cukru największymi limitami dysponowały Niemcy (2612,9 tys. t), Francja (2506,5 tys. t), Polska (1580,0 tys. t) i Włochy (1310,9 tys. t). Z kolei w sezonie 2009/10 kolejność była nieco inna: Francja (2956,8 tys. t), Niemcy (2898,3 tys. t), Polska (1405,6 tys. t) i W. Brytania (1056,5 tys. t.).

Kraje starej UE(15) do czasu reformy dysponowały dużym udziałem kwoty B w stosunku do kwoty A. Grupa ta przeforsowała w negocjacjach wariant reformy, który zakładał połączenie obu tych kwot w jedną i dopiero jej zmniejszenie. Polsce nie udało się

wprowadzić innego wariantu, który przewidywał najpierw likwidację kwoty B, a następnie, w razie potrzeby, zmniejszenie kwoty A. Taki sposób ograniczenia produkcji cukru uderzyłby w największych zachodnich producentów cukru. W efekcie w sezonie 2009/10 większość z nich miało większy limit produkcyjny niż przed reformą. Największy wzrost dotyczył Francji (+18,0%), Holandii (+17,7%), Danii (+14,6%), Austrii (+11,8%) i Niemiec (+10,9%), gdy tymczasem w Polsce limit był mniejszy o 7,5%. Należy z uznaniem odnieść się do skutecznej polityki tych krajów, które z sukcesem walczyły o zabezpieczenie swoich interesów podczas negocjacji nad kształtem reformy. Niestety, tego samego nie można powiedzieć o Polsce, która nie potrafiła stworzyć silnej, a tym samym skutecznej koalicji krajów, które poniosły największe koszty reformy. Mówienie do końca „nie” reformie przyniosło opłakane skutki. Niedopuszczalnym błędem było zrezygnowanie przez polskiego ministra rolnictwa i rozwoju wsi z ostatecznych wieczornych negocjacji z komisarzem ds. rolnictwa i rozwoju wsi Mariann Fischer Boel, podczas których każdy z krajów członkowskich wynegocjował coś dla siebie. W ten sposób Austria dostała dodatkowe wsparcie na modernizację terenowych punktów skupu, a W. Brytania dodatkowe dopłaty dla rolników za uprawę buraków cukrowych w trudnych warunkach. Tymczasem właśnie w W. Brytanii panują jedne z najlepszych warunków do uprawy buraków.

Tabela 4. Liczba pracujących cukrowni w UE w latach 2003/4-2008/9

Table 4. Number of working sugar plants in the EU in 2003/04-2008/9

Kraj	Rok					
	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7	2007/8	2008/9
Austria	3	3	3	2	2	2
Belgia	8	6	5	5	5	3
Bułgaria	b.d.	b.d.	1	1	0	0
Czechy	13	11	11	10	7	7
Niemcy	27	26	26	25	24	20
Dania	3	3	3	3	2	2
Hiszpania	11	11	11	8	7	6
Francja	32	30	30	30	30	25
Finlandia	2	2	2	2	1	1
W. Brytania	6	6	6	6	4	4
Grecja	5	5	5	5	3	3
Węgry	6	5	5	5	4	1
Włochy	19	17	19	6	6	4
Irlandia	2	2	1	0	0	0
Litwa	4	4	3	3	2	2
Łotwa	2	2	2	2	0	0
Holandia	5	5	3	3	3	2
Portugalia	1	1	1	1	1	0
Polska	56	43	40	31	29	19
Rumunia	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	5	4
Szwecja	2	2	2	1	1	1
Słowacja	5	5	4	3	2	2
Słowenia	1	1	1	1	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CEFS 2009.

Tabela 5. Liczba pracujących cukrowni w zależności od dobowego przerobu w wybranych krajach Unii Europejskiej w latach 2003/04-2008/09

Table 5. Number of working sugar plants depending on daily processing capacity in selected EU countries in 2003/4-2008/09

Kraj, przerób, tys. t/doba	Rok					
	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7	2007/8	2008/9
Austria						
<5						
5-8		3	3	2	2	2
8-12	1					
12-15	2					
>15						
Czechy						
<5	10	9	9	8	5	5
5-8	2	1	1	1	1	1
8-12	1	1		1		
12-15					1	1
>15						
Niemcy						
<5	1	1	1	1	1	1
5-8	6	6	6	6	6	4
8-12	10	9	9	8	7	6
12-15	5	5	5	5	5	5
>15	5	5	5	5	5	4
Francja						
<5	3	1	1	1	1	1
5-8	3	4	6	6	5	4
8-12	8	11	8	8	9	6
12-15	5	4	6	7	3	6
>15	13	10	9	8	12	8
W. Brytania						
<5	1	1	1	1		
5-8	1	1	1	1		
8-12	2	2	2	2	2	2
12-15	1	1	1	1	1	1
>15	1	1	1	1	1	1
Holandia						
<5						
5-8						
8-12	1	1				
12-15	2	2	1	1		
>15	2	2	2	2	3	2
Polska						
<5	47	34	30	21	19	9
5-8	9	9	10	9	9	12
8-12				1	1	
12-15						
>15						

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CEFS 2009.

W latach 2003/4-2008/9 nastąpiło ograniczenie liczby pracujących cukrowni (tab. 4). W największym stopniu proces ten dotyczył Włoch, gdzie liczba pracujących zakładów zmniejszyła się prawie pięciokrotnie i Polski, gdzie trzykrotnie. Jednocześnie nastąpiła koncentracja produkcji i zwiększenie przerobu dobowego cukrowni (tab. 5). Liderem pod tym względem są Francja i Niemcy. W sezonie 2008/09 we Francji było 6 cukrowni o

przerobie dobowym 12-15 tys. t buraków/dobę i 8 o przerobie ponad 15 tys. t/dobę. W Niemczech odpowiednio 5 i 4 takie zakłady. Z kolei w Polsce nie było w tym okresie żadnej cukrowni o przerobie powyżej 8 tys. t buraków/dobę. Oczywiście zmniejszenie liczby cukrowni nie było spowodowane tylko przez reformę, ale także dążeniem do ograniczenia kosztów jednostkowych produkcji. Tylko zakłady, które produkują dużo, mogą to robić tanio. Tymczasem w Polsce przez wiele lat nie zrobiono nic, aby zrestrukturyzować przemysł cukrowniczy. Niekorzystnie odbiło się także odwołanie decyzji o stworzeniu Krajowej Spółki Cukrowej S.A. (KSC S.A.) lub sprzedaży zakładów inwestorom zagranicznym. W rezultacie wybrano rozwiązanie połowiczne, które powoduje, że KSC S.A. nie ma takiej pozycji na rynku, jaką mogłaby mieć. W 2009 r. władze tej spółki popełniły duży błąd nie starając się o zakup największej cukrowni w kraju, jaką jest Głinojeck, należącej wtedy do brytyjskiej spółki BSO. W efekcie zakład ten został przejęty przez niemieckiego inwestora Pfeifer und Lange.

Reforma rynku cukru miała za cel zmniejszyć ceny cukru. Jak pokazują dane GUS obniżka cen cukru od początku 2007 r. do końca 2008 r. wyniosła zaledwie 6% (tab. 6). Jednocześnie nie towarzyszyło im obniżenie cen słodyczy, np. czekolady, która zdrożała w tym okresie o 2,4%.

Tabela 6. Ceny cukru i czekolady w Polsce w latach 2007-2008, zł/kg

Table 6. Sugar and chocolate prices in Poland in 2007-2008, PLN/kg

Produkt	Rok 2007											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Cukier biały, workowany	2,53	2,57	2,57	2,58	2,57	2,52	2,44	2,48	2,45	2,45	2,45	2,40
Czekolada pełna mleczna	19,09	18,23	18,53	18,40	18,29	18,41	17,85	18,37	18,35	18,27	19,07	19,00
Produkt	Rok 2008											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Cukier biały, workowany	2,35	2,26	2,15	2,12	2,10	2,09	2,03	2,06	2,14	2,28	2,36	2,38
Czekolada pełna mleczna	18,66	18,95	20,16	19,98	19,73	19,60	19,24	19,58	19,40	19,76	19,72	19,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS 2009.

Przyszłość polskiego rynku cukru jest niejasna. W związku z ograniczeniem produkcji poniżej zapotrzebowania krajowego konieczny jest import około 200 tys. t cukru rocznie. Na paradoks zakrawa fakt, że trzeci producent cukru w Europie musi go sprowadzać, nie dlatego, że nie jest w stanie go wyprodukować, tylko że nie pozwalają mu na to unijne przepisy. Oczywiście cukier ten najłatwiej jest importować z innych krajów członkowskich UE, przede wszystkim z Niemiec. Sytuacja taka jest korzystna, zarówno dla niemieckich rolników uprawiających buraki, jak i dla przemysłu cukrowniczego w tym kraju.

Kluczową kwestią dla przyszłości przemysłu cukrowniczego w Polsce jest utrzymanie ceł na sprowadzany cukier spoza UE po roku 2014/15. W sytuacji, gdy UE uda się te cła zachować produkcja cukru z buraków cukrowych może utrzymać się na dotychczasowym poziomie. Jeśli jednak UE zniesie cła na cukier, to jego produkcja z buraków cukrowych stanie się nieopłacalna i zostanie zaprzestana. Dlatego zagraniczne koncerny cukrownicze kupują zakłady przerabiające trzcinę cukrową, np. w Ameryce Południowej. Jednocześnie

trwają przygotowania do rafinacji takiego cukru w Europie. Również KSC S.A. rozważała możliwość zainwestowania w Ameryce Południowej, była także zainteresowana inwestycjami w Czechach, Rumunii i Bułgarii [Paulska i Wyszyński 2010].

Wnioski

1. Produkcja cukru w Polsce od roku 2003/04 do 2009/10 zmniejszyła się o 15,3%, a limity produkcyjne o 7,5%, co ze zwiększeniem tych wielkości u największych konkurentów, czyli Francji i Niemiec, stawia nasz kraj w niekorzystnej sytuacji.
2. Integracja Polski z UE i wprowadzenie reformy rynku cukru wymusiło czterokrotne ograniczenie liczby pracujących zakładów. Mimo to odznaczają się one zbyt małą średnią wydajnością przerobu dziennego w stosunku do fabryk we Francji i w Niemczech.
3. Reforma rynku cukru spowodowała niewielkie obniżenie cen cukru, ale nie spowodowało potaniaenia słodczy.
4. Zniesienie przez UE ceł na importowany cukier po roku 2014/15 spowoduje, że jego produkcja z buraków cukrowych w Polsce stanie się nieopłacalna.

Literatura

- Ceny w gospodarce narodowej w 2008 r. GUS 2009. Warszawa.
- Paulska A., Wyszyński W. [2010]: Plany rozwoju KSC S.A. na rynkach krajowym i światowym. *Wieś Jutra* 2 (139), ss. 1-2.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1260/2001 z 19 czerwca 2001 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków w sektorze cukru. [2001]. *Dz. U. UE* L 178.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1585/2006 z dnia 24 października 2006 r. zmieniające załącznik III do rozporządzenia Rady (WE) nr 318/2006. [2006]. *Dz. U. UE* L 294.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 510/2008 z dnia 6 czerwca 2008 r. zmieniające załącznik VI do rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 na rok gospodarczy 2008/2009. [2008]. *Dz. U. UE* L 149.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 183/2009 z dnia 6 marca 2009 r. zmieniające załącznik VI do rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do dostosowania kwot na rok gospodarczy 2009/2010 w sektorze cukru. [2009]. *Dz. U. UE* L 63.
- Sugar Statistics 2009. [2009]. Comité Européen des Fabricants de Sucre. Bruksela, ss. 27.